

דיני ברכה ראשונה – שיעור 1

מברכים רק כשנהנים

מקור הברכה

חז"ל תקנו לברך על המאכלים קודם אכילתם, מסברא, שאסור לאדם להנות מהעולם הזה ללא ברכה. וכפי שרש"י מסביר: שכיון שנהנה צריך להודות למי שבראם (מסכת ברכות דף לה.).

כמות הנדרשת לברכה: כלל גדול בברכה ראשונה, שמברכים אפילו אם כוונתו לאכול ולשתות כלשהו – כמות מזערית, כיון שגם בכמות זו שייכת הסברא שאסור לאדם להנות מהעולם הזה בלי ברכה (שו"ע בסי' ר"י סעיף א.).

על מה מברכים ועל מה בוודאי לא מברכים

כלל: כתוב בתורה "ואכלת ושבעת וברכת..." מבואר בגמרא שרק על אכילה שנכנסת להגדרת "ואכלת" - מברכים, אבל על אכילה וכן על שתיה שלא בגדר זה לא מברכים (ע"פ רש"י במסכת ברכות דף לה: ד"ה אוזוקי מזיק. וכ"כ הבי"ב בסי' ר"י סעיף ב.).

מה מגדיר אכילה? כשנהנים מהאוכל. ושהמאכל נאכל בדרך רגילה של אכילה כלומר דרך הפה (הרא"ש במסכת ברכות פ"ב סי' ו.).

נסביר:

ברור לנו שמי שאוכל מאכל או שותה משקה עם טעם נורמלי דרך הפה, החייך והמעיים נהנים – זו אכילה רגילה שמברכים עליה.

ברור לנו גם, שמי לועס ובולע חתיכת קרטון – אין זו אכילה כלל, אפילו שהקרטון נכנס לפה והגיע למעיים. ולכן לא מברכים על שתיית שמן זית רגיל או חומץ חזק, כיון שאין בהם לא טעם ולא הנאת מעיים. וכן לא מברכים על תרופות שאין בהם טעם כיון שאין בהם הנאת החיים ולא הנאת מעיים של אכילה (עיי' בסי' רד סעיף ב ובמשנ"ב ס"ק כד, שנראה שהנושא בהנאה, וכן מבואר בספר חוט שני).

עכשיו נותר לנו לברר על אכילה שחסר בה חלק מהתהליך, האם היא נחשבת אכילה והאם מברכים.

ספק האם מברכים

הנאת מעיים בלי הנאת החיך

מי שבלע מאכל מזין אך דילג על השלב של הטעם, כגון שעטף את המאכל בעטיפת פלסטיק. או ששתה ביצה כדי לזקק את קולו, הביצה מזינה את הגוף, אבל אין הנאה מהטעם, וכן מי ששתה משקה מר מאד, שמרווה את צמאונו, אבל אין שום הנאה מהטעם שלו.

שורש הספק והכרעה

האם הנאת המעיים נחשבת אכילה גם אם אין הנאה של טעם באוכל. וכיון שהדבר נתון בספק יש לנו כלל חשוב בהלכות ברכות "ספק ברכות להקל" – סב"ל. כלומר בכל מקרה שיש לנו ספק אמיתי האם לברך או לא, כיון שכל החיוב לברך הוא מדברי חכמים, ספק חכמים הולכים לקולא ולא מברכים.

דיני ברכה ראשונה – שיעור 1

אפשרות נוספת: תמיד שיש ספק האם צריך לברך או לא, כדאי לברך מאכל אחר שטעון ברכה באופן ודאי ולפטור את המאכל שבספק (וזאת הברכה פרק י"ב עמ' 111-112).

הזנה מלאכותית: הסכמת הרבה מן הפוסקים שאין לברך כלל על הזנה מלאכותית אפילו שיש הנאת מעיים כיון שאין זו **דרך אכילה** (וזאת הברכה פרק י"ב עמוד 112).

הנאת החייד בלי הנאת מעיים

מי שטעם מאכל בפה אך לא בלע את האוכל ולא בלע את הטעם, אלא פלט הכל. כתב רבינו חננאל שאין זה נחשב אכילה אפילו אם כוונתו להנות מהטעם של המאכל, ולהלכה חוששים לדעתו, ואין מברכים בכזה מקרה (עיין בבית יוסף בסי' רע"ב סעיף י. ומדברי השו"ע והרמ"א נראה שמדין סב"ל חוששים גם לרבינו חננאל).

אכן מי שלועס מסטיק או מוצץ סוכריה וכדו' – כאן יש גם הנאת המעיים כיון שהטעם שלהם הולך ונבלע ולא פולטו כלל (עי"פ סי' ר"ב סעיף ט"ו).

טעימת אוכל

פירוש: הכנסת מאכל לפה לא כדי להנות מטעמו, אלא כדי לבדוק את טעמו, כגון שרוצה לבדוק האם המאכל מספיק מתובל, או שרוצה לבדוק האם מאכל מסוים ערב לחיכו. נחלקו הראשונים האם זה נחשב אכילה.

דעת רבינו חננאל, שאם בולעים את המאכל זה נחשב אכילה ומברכים, ורק אם טועמים בפה ופולטים זה לא נחשב אכילה ולא מברכים.

דעת הרמב"ם, שטעימה לא נחשבת אכילה, כיון שהמטרה באכילה היא להנות ממנה, וכאן המטרה היא לא להנות מהאוכל אלא לבדוק אם הוא בכלל שווה וראוי להנאה. אכן אם יטעם יותר מכמות של כזית באוכל או כמות של רביעית במשקה, כבר מוכיח שזה לא ממש טעימה אלא כבר כן רצון להנות מהאוכל, שהרי בשביל לבדוק את התבשיל מספיק ממש קצת (סברא זו מובאת בכסף משנה שם, וכעין זה כתב המשגיב בסי' ר"י ס"ק יד).

הכרעה: השולחן ערוך והרמ"א מכריעים מעיקר הדין כמו הרמב"ם שעד כזית טועמים ולא מברכים, ואין להחמיר ולברך, שכן אולי זו ברכה לבטלה. אך כיון שיש שחולקים על סברת הרמב"ם יותר טוב לא להיכנס למצב הזה, ולכן כדאי לברך על מאכל אחר ולפטור את המאכל שאותו באים לטעום, או לטעום ולפלוט שאז לכל השיטות לא צריך לברך (שו"ע ורמ"א בסי' ר"י סעיף ב. ובמשגיב ס"ק י"ט).

דוגמאות למעשה

שתיית מים: למים אין טעם, ולכן ההנאה היחידה שייכת בשתיית מים, זה רק בצמא. ולכן, על שתיית מים כשצמאים מברכים, אך על שתיית מים כשלא צמאים לא מברכים, כיון שאין בזה הנאה כלל (סי' ר"ד סעיף ז).

דיני ברכה ראשונה – שיעור 1

נטילת תרופות: אם אין בהם טעם לא מברכים כיון שאין בזה שום הנאה. ואם יש להם טעם, אם זה טעם טעים שנהנים ממנו, לכאורה צריך לברך, אך אם יש בה טעם אך זה לא משהו שנהנים ממנו, אין לברך. ולכן מי שלוקח אקמולי של ילדים, נכון שיש לאקמולי טעם, אבל בעיני רבים הטעם הזה מחריד, ולכן לא יברך. אכן אם אוהב ונהנה מהטעם הזה יברך (סי' ר"ד סעיף ח וכן אמר לי הגר"ע פריד).

סיכום: מברכים על אכילה שיש בה הנאה. ולכן:

על מים לא מברכים אלא א"כ צמאים.

טעימת מאכל אין עליה שם של אכילה ולא מברכים.